

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนในภาคตะวันออก: กรณีศึกษาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในชุมชนพวา จังหวัดจันทบุรี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยผู้วิจัยเป็นนักวิชาการและผู้นำชาวบ้าน และใช้การแทรกแซงทางสังคม (Social Intervention) โดยโครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชน โครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

1. เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาประสบการณ์ในต่างประเทศ ระบบเบี้ยกุดชุม และระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของไทยมาประยุกต์ใช้กับชุมชนไทยในปัจจุบัน
2. เป็นการสร้างตัวบ่งชี้ และเก็บข้อมูลการพัฒนาและผลจากการพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชน
3. เป็นการวิเคราะห์ผลเพื่อตอบคำถามว่า ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขใด

ในการฟื้นฟูระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของเครือข่ายชุมชนพวานั้น โครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชนมีบทบาทแทรกแซงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในฐานะเป็นเพียงผู้นำเสนอแนวคิดเชิงวิชาการให้กับชาวบ้านเลือกตัดสินใจและประยุกต์แนวคิดให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนเอง นอกจากนี้ยังมีบทบาทเสมือนเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. กลุ่มผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมจัดทำแผนบูรณาการแก้ไขความยากจนตำบลพวา ภายใต้แนวคิดโครงการลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สิน จากการระดมสมองตัวแทนชาวบ้านกว่าร้อยคน ก็พอจะสรุปปัญหาหลักของชุมชนได้คือ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาเอกสารสิทธิในที่ดิน ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ดังนั้นชุมชนพวาคาดหวังว่าระบบแลกเปลี่ยนชุมชนจะมีบทบาทในการลดค่าใช้จ่ายเพื่อลดปัญหาหนี้สินของชุมชน

2. ชุมชนพวาเริ่มทดลองใช้การแลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการเมื่อปลายปี พ.ศ.2547 โดยเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้และแรงงาน ชุมชนพวาจะมีการประชุมกลุ่มทุก ๆ เดือน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และแรงงานกัน ดังนั้นทางกลุ่มผู้วิจัยจึงได้ชักชวนนางสาวกัญญา คุชิตาในฐานะนักวิจัยท้องถิ่น นางสาวกัญญาได้ช่วยพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มด้วยการเสริมกิจกรรมการแลกเปลี่ยนและถอดบทเรียนจากการปฏิบัติกับชาวบ้าน ผลการดำเนินงาน

ที่ผ่านมา พบว่ากิจกรรมหลักได้แก่การแลกเปลี่ยนความรู้และมีการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์เสริมก็คือ การแลกเปลี่ยนพันธุ์ไม้กัน ส่วนการแลกเปลี่ยนแรงงานก็คือ การร่วมมือช่วยงานการเกษตรของ สมาชิกโดยการหมุนเวียนที่ละบ้าน เช่นการนำพันธุ์ไม้ที่ตนเองมีมาช่วยกันปลูกที่บ้านของเจ้าภาพ ที่จัดการประชุม

3. ในเดือนสิงหาคม 2548 โครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชน เพื่อ การพึ่งตนเองได้เสนอแนวคิดการแลกเปลี่ยนโดยใช้ระบบคู่มือต่อชุมชนว่า ทางชุมชนได้ปรับ รูปแบบให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและทดลองทำระบบคู่มือต่อไป

ในการเก็บข้อมูลการฟื้นฟูระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของผู้วิจัย มีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) คือการเข้าร่วมใน การทำกิจกรรมกับชาวบ้าน ตั้งแต่การเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ของกลุ่มเครือข่ายพว ที่จัดขึ้นทุกวันที่ 9 ของเดือน การเข้าร่วมประเพณีที่คนในชุมชนจัดขึ้นทุกวันที่ 9 ของเดือน การเข้าร่วมประเพณีที่คนในชุมชนจัดขึ้น การพาตัวแทนของกลุ่มเข้าไปร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับ โครงการวิจัยและพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนชุมชน และการสังเกตพฤติกรรม การแลกเปลี่ยนของสมาชิกในการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก ในการสัมภาษณ์เจาะลึกนั้นจะรวบรวมข้อมูลรายละเอียด เพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่างๆของงานวิจัยโดยผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าไปหาข้อมูล ในพื้นที่ซึ่งจะใช้ข้อมูลหลัก (Key - Informants) ที่สำคัญดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ นายบุญเลิศ ดุชิตา, นายทองม้วน โพธิ์ชัยเลิศ นางสาวกัญญา ดุชิตา, นายเสาร์ แอ่งสุข, นางทา ทองทา, นางอำนวย ดุชิตา, นายอึ้ง ลำลีขาว, นางเกียง เส้ามัน, นางบัวรา ผิวอินทร์, นางสิง พัดสี, นายบรรทม สมแสน, นายเทพ หนาแน่น นายจอ นสมแสน, พระครูประโชติ ธรรมาภิรมย์

2.2 ผู้ให้ข้อมูลที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ นางมาลี แพทย์รังสี, นางปราณี โพธิ์ชัยเลิศ, จำปา ปัญญาทิโป

2.3 การศึกษาเอกสารการเสวนากลุ่ม (Focus-Group Discuss) และการระดมสมอง (Brain Stroming) ทุกวันที่ 9 ของเดือน

2.4 การศึกษาเอกสารขั้นต้นเป็นรายงานการประชุม รายงานความก้าวหน้าใน งานวิจัย เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

มีการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

1. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล (Key- Formant) หลาย ๆ คน โดยการสัมภาษณ์ซ้ำซึ่งเปลี่ยนเวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ เพื่อตรวจสอบว่าตรงกันหรือไม่ แล้วนำมาวิเคราะห์ต่อไป
2. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ควบคู่กับการสัมภาษณ์และเอกสารการประชุม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การตีความ (Interoperation) ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การศึกษาจากเอกสารการประชุมของกลุ่มเครือข่าย ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. การจัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
2. การสังเกตการณ์และเอกสารการประชุมในการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. หาข้อสรุปโดยการเชื่อมโยงข้อมูลในเชิงเหตุและผล จากข้อมูลที่ได้แล้วนำมาสังเคราะห์สรุปต่อไป